

FOCUS

Pensioenfonds
Vliegend Personeel KLM

'KAN IK STRAKS NOG WEL VLIEGEN?'

RAYMOND BOSSELAAR BELANDT PLOTSELING IN HET ZIEKENHUIS

ONRUST OP PENSIOENGEBIED

HOE BLIJFT U OP DE HOOGTE?

DE NETTO PENSIOENREGELING

DRIE VERBETERINGEN

DEZE KEER IN FOCUS

04 ONRUST OP PENSIOENGEBIED

Hoe blijft u op de hoogte?

05 Q&A

Medewerkers van Pensioenservice geven antwoord

06 FINANCIËLE POSITIE VAN HET FONDS

De ontwikkeling van de dekkingsgraad

08 PENSIOEN OP UW SALARISAFREKENING

Inzicht in de pensioen gerelateerde onderdelen

11 LOU VAN MUNSTER MET PENSIOEN

‘Ik ga nu andere leuke dingen doen’

12 KAN IK STRAKS NOG WEL VLIEGEN?

Raymond Bosselaar over arbeidsongeschiktheid

16 NETTO PENSIOENREGELING

Verbeteringen in de regeling

18 BELEGGINGSKEUZES

Dertien ‘investment beliefs’

BESTUUR PENSIOENFONDS VLEGEND PERSONEEL KLM

Leden Paul Griffioen, Arend de Jong (vicevoorzitter), Paul Jansen, Miriam Kartman, Ronald ter Lingen, Bert Oudshoorn, Harm van der Pol, Evert van Zwoel (vicevoorzitter), Eltjo Kok (extern voorzitter).

ALTIJD OP DE HOOGTE MET DE NWSALERT

Met de NWSalert bent u altijd geïnformeerd over belangrijk nieuws van uw pensioenfonds. Zodra er belangrijk nieuws op de website is geplaatst, laten wij u dit weten via een e-mail. In de alert wordt het onderwerp van het bericht direct duidelijk. Wilt u meer weten? Dan klikt u eenvoudig door naar het volledige bericht op onze website.

Al meer dan 2.500 collega's gingen u voor. Wilt u de NWSalert ook ontvangen? Meld u dan aan via www.klmvliegendfonds.nl.

DIGITALE TOOL VOOR GEPENSIONEERDEN

Met een nieuwe digitale tool voor gepensioneerd wil het pensioenfonds voor deze deelnemersgroep de ontwikkeling van de inkomsten inzichtelijk maken. In de ‘Pensioendesk’ krijgt u zicht op uw pensioen vóór en na de AOW-ingangsdatum en eventuele hoog/laag momenten. Daarnaast ziet u welke keuzes u hebt gemaakt ten aanzien van uw nabestaandenpensioen. Ook is het mogelijk bepaalde documenten online te bekijken. Denkt u hierbij aan uw pensioenoverzicht, uw fiscale jaaropgave en pensioenspecificatie.

Het streven is de nieuwe digitale omgeving voor pensioengerechtigden in het eerste kwartaal van 2017 te introduceren. Inloggen doet u met behulp van uw DigiD. Zie het bericht over DigiD elders op deze pagina.

AOW LEEFTIJD VERDER OMHOOG

Het kabinet heeft inmiddels bekend gemaakt dat naar aanleiding van de gestegen levensverwachting de AOW-leeftijd vanaf 2022 wordt verhoogd van 67 jaar naar 67 jaar en drie maanden. Dit naar aanleiding van de nieuwe raming van de macro gemiddelde levensverwachting van het CBS. In 2012 is al afgesproken om de AOW-leeftijd automatisch te koppelen aan de levensverwachting van mensen. Meer weten over de AOW? Lees het AOW dossier op klmvliegendfonds.nl/aow-dossier.

UNIFORM PENSIOEN OVERZICHT 2016

Eind september hebben deelnemers die pensioen opbouwen het Uniform Pensioenoverzicht (UPO) ontvangen. Eerder al ontvingen pensioengerechtigden en gewezen deelnemers het jaarlijkse overzicht.

Het UPO zag er dit jaar anders uit. Zo staat het te bereiken pensioen niet op het UPO vermeld. Hiervoor kunt u de pensioenplanner raadplegen via www.klmvliegendfonds.nl. Verder is er gerekend met uw nieuwe pensioenrichtleeftijd van 58 jaar of mogelijk een afwijkende leeftijd. Welke pensioenrichtleeftijd voor u van toepassing is, vindt u op uw UPO bij ‘op welke gegevens is uw pensioenoverzicht gebaseerd’. In de begeleidende brief bij het UPO leest u meer over de verschillen ten opzichte van vorig jaar.

Neemt u deel aan de netto pensioenregeling? Dan hebt u voor het eerst een UPO ontvangen voor deze pensioenregeling. In de toelichting bij dit UPO en in de begeleidende brief vindt u enkele aandachtspunten.

INLOGGEN MET UW DIGID

De pensioenplanner wordt steeds vaker gebruikt. Dat is een mooie ontwikkeling, want met de planner hebt u direct zicht op uw persoonlijke pensioensituatie. Ook kunt u het effect van bepaalde keuzes bekijken. In 2017 gaan we de inlogprocedure voor de pensioenplanner een stuk gemakkelijker maken. U hoeft dan niet meer uw polisnummer en wachtwoord te gebruiken om in te loggen. U kunt dan namelijk inloggen met uw DigiD.

U kunt nu al met uw DigiD inloggen op websites van de overheid zoals de Belastingdienst, waterschappen en gemeentes. Hebt u nog geen DigiD? Vraag er een aan via www.digid.nl/aanvragen. Binnen enkele weken hebt u dan de gegevens van uw DigiD in huis.

Toine van der Stee

directeur Pensioenfonds
Vliegend Personeel KLM

shoots
bij Laura

BAD MONEY DRIVES OUT GOOD MONEY

In de economische wetenschap kennen we de wet van Gresham. Die wet luidt zoals de titel van deze column. De wet stamt uit de tijd dat gouden en zilveren munten naast elkaar werden gebruikt. Door technologische vooruitgang of door schaarste kon de prijs van de beide metalen zich verschillend ontwikkelen, terwijl de nominale waarde van de munten hetzelfde bleef. Het werd dan aantrekkelijk voor mensen om de munten van het duurdere metaal op te potten of om te smelten en vooral de munten van het goedkopere metaal te gebruiken om mee te betalen.

Het is verleidelijk om een vergelijking te maken met het goedkope geld van de Europese centrale banken waarmee men op grote schaal obligaties koopt en dat de waarde van onze pensioenen onder druk zet. Wie denkt dat ik nu een rondje ga zitten mopperen op het beleid van de ECB, nee hoor. Het is veel erger. Enkele jaren geleden bedachten onze politici dat er wel heel veel geld in onze pensioenfonds zat. Dat er wel heel veel belastingvrije pensioenpremies werden afgedragen. Zelfs De Nederlandsche Bank vond op enig moment dat particulieren teveel spaarden en te weinig besteedden. Beperking van de jaarlijkse pensioenopbouw en aftopping van het pensioengevende inkomen waren het resultaat. Politici lijden aan geldillusie. Nog zo'n begrip uit de economie. Men kijkt vooral naar nominale bedragen en niet naar de reële waarde van de pensioenvermogens. Tegenover de grote vermogens van de pensioenfonds staan ook hele grote en langlopende verplichtingen. Maar “geld nu” werd belangrijker gevonden dan “geld straks”, onze pensioenen.

Het is belangrijk om ons dit alles te realiseren in het zicht van de verkiezingsprogramma's die in de komende maanden gaan verschijnen. Eén van de politieke partijen loopt zich al warm en heeft een pensioenplan waarin de aftopping van het pensioengevend salaris op € 50.000 wordt gezet. Dat is een grens waar bijna alle hoger opgeleiden in Nederland mee te maken zouden gaan krijgen. Door geldillusie is het nu al zo dat de meeste Nederlanders bij pensionering hun inkomen zien halveren. Dat wordt straks nog veel erger als we afgaan op de geluiden in Den Haag.

Ik doe een beroep op de lezers om de verkiezingsprogramma's goed te gaan lezen en naar bevind van zaken te handelen. Persoonlijk heb ik wel genoeg “bad money” gezien.

Toine van der Stee

ONRUST OP PENSIOENGEBIED

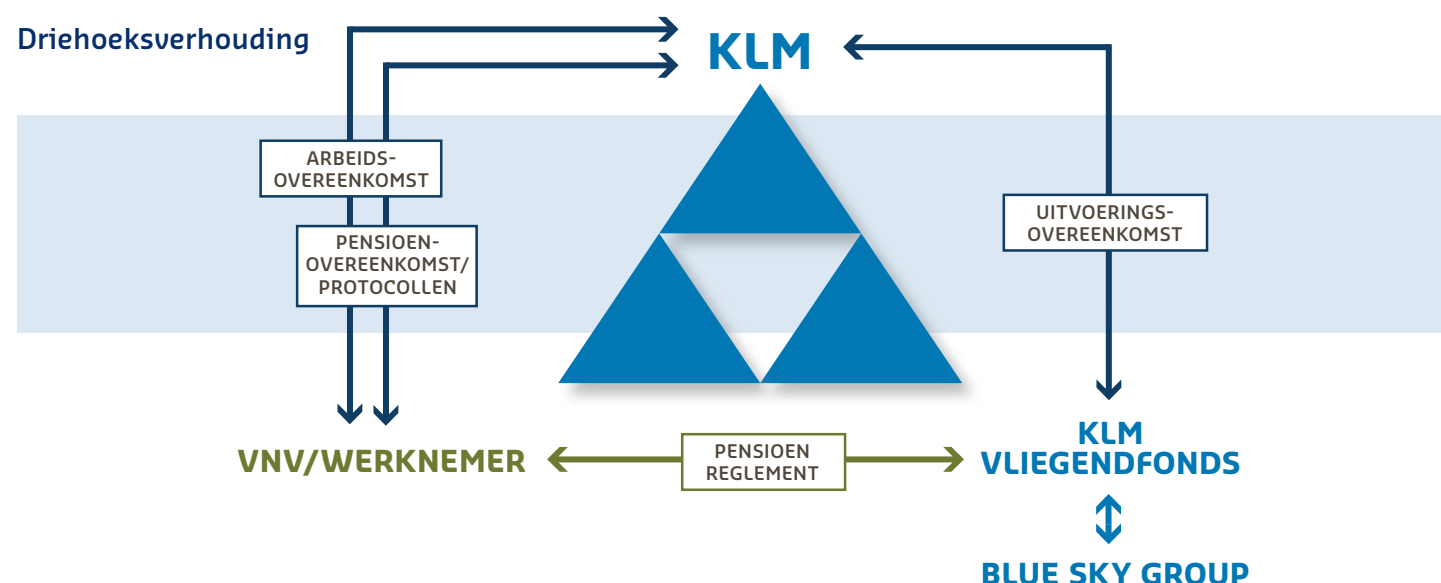
De afgelopen maanden is het onrustig op pensioengebied. Sinds KLM in juli de uitvoeringsovereenkomst met het pensioenfonds heeft opgezegd, volgen ontwikkelingen elkaar in hoog tempo op. Hoe blijft u goed op de hoogte?

Laatste nieuws via de website

Via de website www.klmvliegendfonds.nl houden wij u op de hoogte van de laatste ontwikkelingen. In de berichtgeving op de website vindt u naast het laatste nieuws, ook de standpunten van het bestuur en meer achtergrondinformatie.

Hoe liggen de verhoudingen?

Bij alle berichten over de uitvoeringsovereenkomst is het goed om te weten hoe de verhoudingen liggen. Bij pensioen van een werkgever is sprake van een driehoeksverhouding. In onderstaande 'pensioendriehoek' kunt u zien hoe de verhoudingen liggen tussen KLM, VNV/werknemer en het pensioenfonds.

De linkerzijde van de driehoek

KLM en VNV maken afspraken over pensioenen. Deze afspraken worden vastgelegd in pensioenprotocollen. KLM heeft het pensioenprotocol 2005-2007, waarin de bijstortverplichting is vastgelegd, met VNV opgezegd. VNV heeft de rechtszaak tegen KLM over deze opzegging verloren. VNV is tegen deze uitspraak in hoger beroep gegaan.

De rechterzijde van de driehoek

KLM heeft de pensioenovereenkomst volgens de CAO bij het pensioenfonds ondergebracht. Tussen KLM en het pensioenfonds worden de afspraken vastgelegd in een uitvoerings-

overeenkomst. De uitvoeringsovereenkomst is gebaseerd op de pensioenovereenkomst die tussen KLM en VNV is gesloten. Het fonds erkent de opzegging door KLM niet en bereidt een rechtszaak voor.

De onderzijde van de driehoek

Als deelnemer hebt u een pensioenreglement. Dit geeft weer hoe de pensioenafspraken in de praktijk worden uitgevoerd. Het vormt het contract tussen u en het pensioenfonds. Blue Sky Group is de uitvoerder van het pensioenfonds en verricht alle administratie van rechten, het vermogensbeheer en de bestuursondersteuning voor het fonds. ●

In deze rubriek geven medewerkers van Pensioenservice antwoord op uw vragen. Dit zijn de meest gestelde vragen van de afgelopen maanden.

Q&A

Kan ik een nieuwe partner aanmelden als ik al met pensioen ben?

Ja, maar dat kan alleen als u vanuit uw dienstverband met KLM met pensioen bent gegaan, op dat moment geen partner had en uw AOW-leeftijd nog niet hebt bereikt. Dan kunt u er alsnog voor kiezen een deel van uw ouderdomspensioen te ruilen voor nabestaandenpensioen.

Wat wordt de ingangsdatum van mijn pensioen?

Uw pensioen startdatum vindt u terug in de pensioenplanner. Bij het overzicht van uw keuzemogelijkheden staat uw standaard pensioendatum en leeftijd. Ook ziet u met welke leeftijd u op z'n vroegst met pensioen zou kunnen gaan. U kunt de pensioenplanner laten berekenen wat de gevolgen voor uw pensioen zijn als u uw pensioendatum aanpast.

Welke keuzes kan ik maken in de pensioenplanner?

In de pensioenplanner kunt u laten berekenen wat er gebeurt bij bepaalde keuzes. U kunt zien wat het effect is van een andere pensioendatum. Ook maakt u op de pensioendatum een keuze over het nabestaandenpensioen. U kunt een deel van uw ouderdomspensioen omzetten in nabestaandenpensioen. Als u kiest voor een nabestaandenpensioen, berekent de planner hoeveel dat scheelt op uw ouderdomspensioen. Het is te zien in de regel 'uitruil NP'. Tot slot kunt u variëren in de hoogte van uw ouderdomspensioen. De planner laat direct zien wat dat zou betekenen voor uw verwachte pensioen.

Wat is verevening?

Verevening is de verdeling van uw pensioen na een scheiding. Standaard heeft uw ex-partner recht op de helft van het ouderdomspensioen* dat is opgebouwd tijdens het huwelijk of geregistreerd partnerschap. Bij de verdeling van uw pensioen kunt u, in overeenstemming met elkaar, een aantal andere keuzes in de verdeling afspreken. Meld bij uw pensioenfonds als u afwijkende afspraken wilt maken.

Wilt u dat wij de verdeling van uw ouderdomspensioen vastleggen? Stuur het formulier 'Mededeling van scheiding in verband met verdeling van ouderdomspensioen' binnen 2 jaar na uw scheiding naar ons op. Dit formulier vindt u op www.rijksoverheid.nl. Uw ex-partner krijgt dan automatisch zijn of haar deel als u met pensioen gaat en de verevening door ons is bevestigd. U ziet dit dan terug in de pensioenplanner. In het overzicht ziet u de regel 'verevend' staan. Dit is het bedrag dat rechtstreeks uitgekeerd wordt aan uw ex-partner.

Voor meer informatie verwijzen we u naar de website www.klmvliegendfonds.nl.

*Plus uw eventuele overbruggingspensioen (de opbouw hiervan eindigde op 1 januari 2006) en het (eventuele) recht op AOW-hiaatcompensatie bij scheiding op of na 4 oktober 2012.

FINANCIËLE POSITIE VAN HET PENSIOENFONDS

Ontwikkeling dekkingsgraad

De dalende rente heeft de afgelopen tijd gezorgd voor druk op de dekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad is eind oktober 115%. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de laatste twaalf maandelijkse nominale dekkingsgraden.

Positief is de ontwikkeling de afgelopen maand van de maandelijkse nominale dekkingsgraad. Per eind oktober is die gestegen naar 117,1%.

Hoe gaat het met het vermogen van het pensioenfonds?

Het gaat goed met het vermogen van het pensioenfonds

Het rendement op de beleggingen van 1 januari 2016 tot en met oktober 2016 is 6,9%. Het vermogen is gegroeid met 400 miljoen euro. Het streven is te zorgen voor een zo goed mogelijk rendement tegen aanvaardbare risico's. Het fonds heeft recent zogenoemde investment beliefs geformuleerd waarlangs het bestuur beslissingen neemt over de beleggingen. Meer hierover leest u op pagina 18.

Voldoende geld in kas en toch een lage dekkingsgraad

Het vermogen groeit, maar de verplichtingen groeien helaas harder. De verplichtingen van het pensioenfonds zijn gelijk aan de waarde van de pensioenuitkeringen van het pensioenfonds nu én in de toekomst. Het gaat hierbij dus ook om de pensioenuitkeringen van de deelnemers die nog pensioen opbouwen. Als de rente daalt moet het pensioenfonds steeds meer geld beschikbaar hebben om aan deze verplichtingen te kunnen voldoen.

De vereiste dekkingsgraad is eind oktober 122,2% en ligt een stuk hoger dan 100%. Dit heeft te maken met wettelijk vastgestelde reserves die het pensioenfonds moet aanhouden. De beleidsdekkingsgraad ligt eind oktober met 115% onder de vereiste dekkingsgraad. Daarmee zit het pensioenfonds in een tekort.

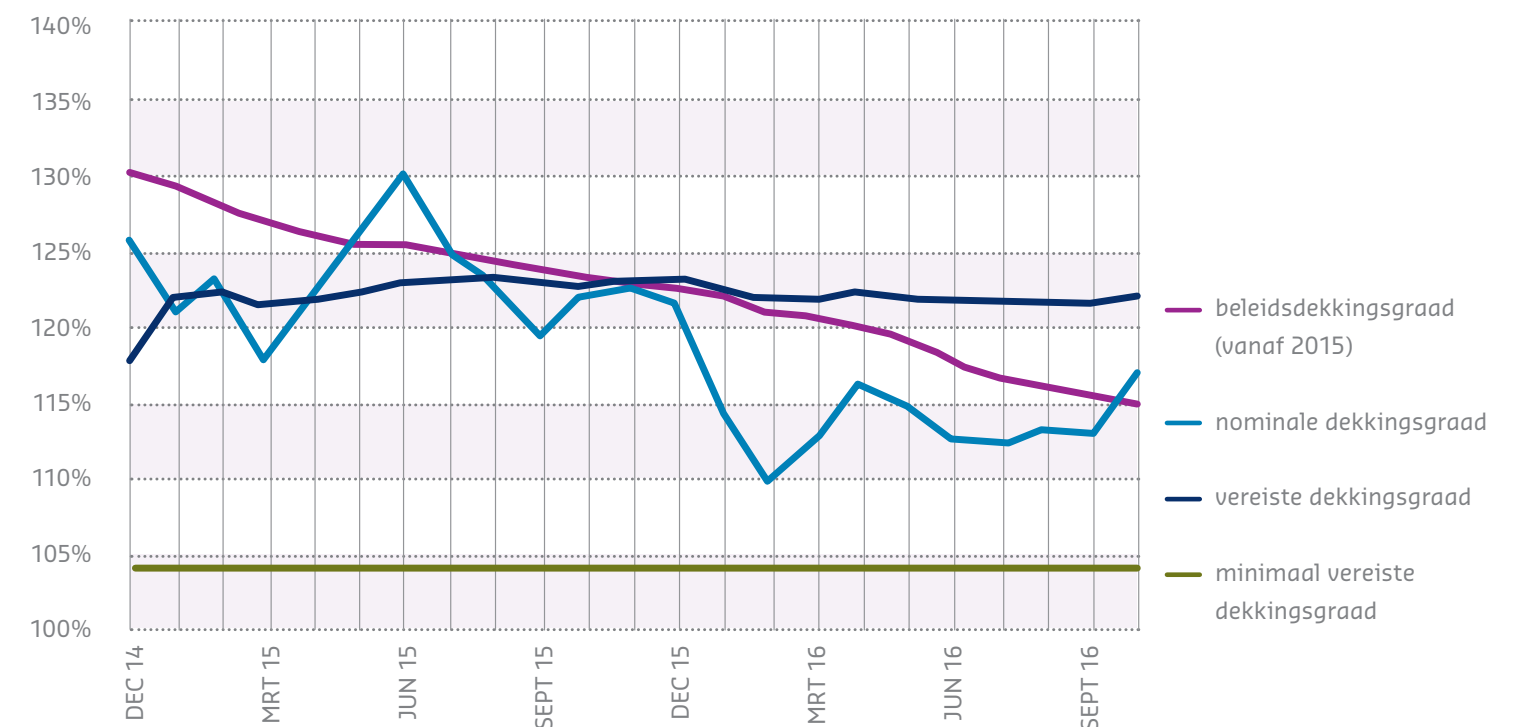
Wat doet het pensioenfonds om hier weer uit te komen?

Het pensioenfonds is verplicht om in een tekortsituatie een herstelplan in te dienen bij De Nederlandsche Bank. Het pensioenfonds heeft in maart 2016 een herstelplan ingediend. De Nederlandsche Bank heeft dit plan goedgekeurd. In het herstelplan staat wat het pensioenfonds allemaal doet om binnen tien jaar weer financieel gezond te worden. Het herstelplan laat zien dat het pensioenfonds verwacht via een natuurlijk herstel weer een goede dekkingsgraad te behalen binnen de gestelde termijn.

Welke risico's zijn er voor mij als deelnemer bij een dalende dekkingsgraad?

Een dalende dekkingsgraad heeft invloed op de beslissing over indexatie. Indexatie is het aanpassen van de pensioenen aan de inflatie. Het pensioenfonds mag pas indexeren als het financieel gezond is en moet daarbij ook rekening houden met de toekomstige financiële positie. Aan de hand van de financiële positie per eind november wordt in december een beslissing over indexatie genomen. Bij de huidige dekkingsgraad kan er niet volledig, maar wel gedeeltelijk worden geïndexeerd. In extreme situaties heeft een dalende dekkingsgraad zelfs invloed op de toegezegde en ingegane pensioenen (kortten).

Ontwikkeling dekkingsgraden Pensioenfonds Vliegend Personeel KLM

Resultaten per eind oktober 2016:

- Beleggingsrendement januari tot en met oktober 2016 is 6,9%
- Het pensioenvermogen bedraagt aan het einde van oktober 2016 € 8,3 miljard

Indexatie

Meer informatie over de indexatie per 1 januari 2017 leest u tegen die tijd op onze website www.klmvliegendfonds.nl. Abonneer uzelf op de NWSalert en u ontvangt een e-mail als we een bericht online hebben geplaatst.

Meer weten over de financiële positie van het fonds?

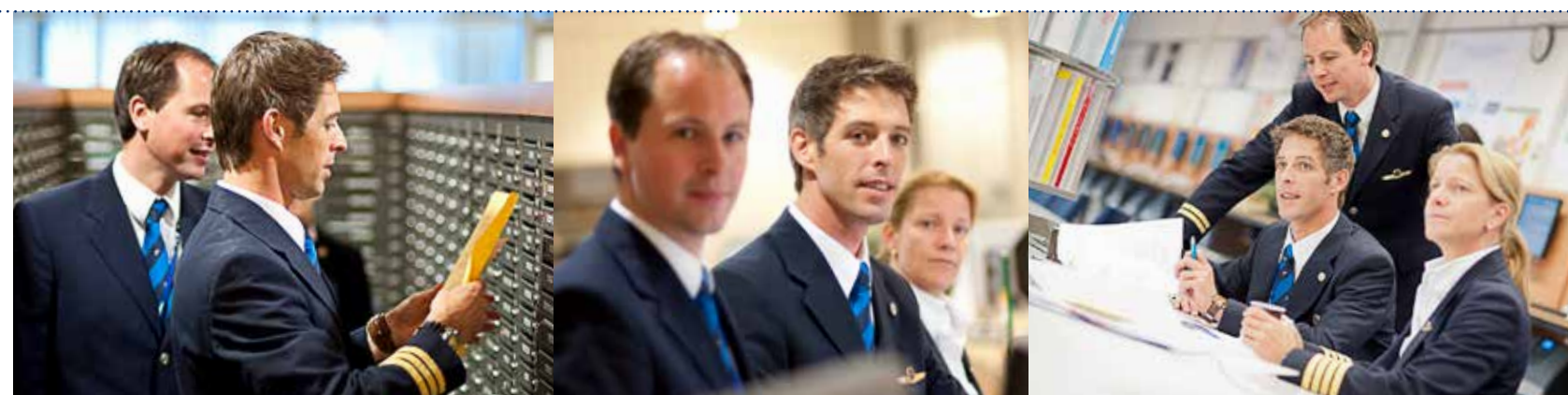
Op www.klmvliegendfonds.nl vindt u meer informatie over de dekkingsgraden en alle kwartaalberichten. Wilt u op de hoogte blijven van de financiële positie van uw pensioenfonds? Meld u dan aan voor de NWSalert. U ontvangt dan een e-mail als het kwartaalbericht online is geplaatst. ●

Uitslag haalbaarheidstoets

Het pensioenfonds is verplicht elk jaar een zogeheten haalbaarheidstoets uit te voeren. Met deze toets wordt bekeken of het verwachte pensioenresultaat aansluit bij de gewekte verwachting. Kortom: kan het fonds de verwachtingen waarmaken en tot in de verre toekomst de pensioenen uitkeren en mee laten groeien met de inflatie? De uitkomst van de toets 2016 lag binnen de door het fonds gestelde grenzen in de situatie dat er sprake is van bijstorting door KLM. Gebeurt dat niet? Dan valt de toets buiten de gestelde grenzen. De uitkomst van de haalbaarheidstoets dient als spiegel voor pensioenfondsbesturen en arbeidsvoorwaardelijke partijen om te beoordelen of het gekozen beleid voldoet aan de ambitie. De uitkomsten zijn een signaalfunctie op basis waarvan bepaalde beleidsbeslissingen kunnen worden genomen. De haalbaarheidstoets zegt weinig over de kwaliteit van een pensioenregeling. De resultaten worden ook gedeeld met DNB.

PENSIOEN OP UW SALARISAFREKENING

Uw salarisafrekening bevat veel pensioen gerelateerde onderdelen. We kunnen ons voorstellen dat het inmiddels niet meer geheel duidelijk is welke posten allemaal betrekking hebben op uw oudedagsvoorziening. In dit artikel laten wij u zien welke posten op uw salarisstrook te maken hebben met uw pensioen. Ook leggen we uit wat de achtergrond is van bepaalde onderdelen en wat u ermee kunt doen.

Basispensioenregeling

Uw pensioenpremie wordt deels door uzelf en deels door KLM betaald. Tot 1 januari 2015 stond er op uw salarisafrekening een bijdrage aan het pensioenfonds van 3%. Vanaf 1 januari 2015 bedraagt de deelnemersbijdrage 14% en de premie pensioentoeelage 11%. U betaalt dus nog steeds 3%. Vanaf 1 januari 2015 worden de bedragen van de deelnemersbijdrage en premie pensioentoeelage inzichtelijk gemaakt.

Pensioenpremietoeelagen

In 2015 is de pensioenopbouw door wettelijke regelgeving versoerd. Het opbouwpercentage moest naar beneden worden bijgesteld. De premievrijval die hiermee ontstaat wordt nu aan u uitbetaald in de vorm van pensioenpremietoeelage 1. Ook werd in 2015 wettelijk bepaald dat u geen pensioen meer mag opbouwen boven de € 100.000,- (inmiddels € 101.519,- fulltime). De premieruimte die hierdoor is ontstaan ontvangt u in de vorm van een compensatie als pensioenpremietoeelage 2.

LOONSTROOK

1050	Salaris Vlg KLM			
1051	Functietoelage Vlg KLM			
1052	L + P factor Vlg KLM			
1085	WG bijdrage levensloop			
2590	Pensioenpremietoeelage 1			
2591	Pensioenpremietoeelage 2			
2592	Premie pensioentoeelage			
2597	Verl. Pensioenpremietoeel.			
	Compensatieregeling			
2550	WN pensioenpremie			
2512	Aanvullend IP Vliegers			
	Levenslooptegeling			
Loon voor alle heffingen				
Loonheffing				
Nettoloon				
Bijdrage WGA				
2440	Extra vervoersinhouding			
3301	Vakbondscontributie VNV			
4550	Sundries			
4609	Daggeld			
2600	Inhouding netto pensioen			
Uitbetalingsbedrag EUR				
Over te maken bedrag				

1 WG bijdrage levensloop

Dit staat voor werkgeversbijdrage levensloop en is een bruto bedrag dat bedoeld is voor fiscaal vriendelijk sparen voor onbetaald verlof (levenslooptegeling).

2 Pensioenpremietoeelage 1

Dit is een bruto bedrag dat u ontvangt in verband met de verlaging van het opbouwpercentage in de basispensioenregeling.

3 Pensioenpremietoeelage 2

Dit is een bruto bedrag dat u ontvangt in verband met de begrenzing van het pensioengevendloon in de basispensioenregeling (€ 101.519,- niveau 2016).

4 Premie pensioentoeelage

Dit is een bruto bedrag van 11% van uw maandsalaris dat u van KLM ontvangt voor de deelnemersbijdrage (WN pensioenpremie) die u verschuldigd bent voor uw pensioenopbouw in de basisregeling.

5 Verl. Pensioenpremietoeel.

Dit is de verlaagde pensioenpremietoeelage. In de jaren 2016 tot en met 2019 geldt een verlaging van de pensioenpremietoeelagen 1 en 2 op grond van de cao 2015-2017. Het bedrag van deze verlaging wordt hier getoond.

6 Compensatieregeling

Dit is de compensatie in juli en oktober in verband met de stagnatie in uw carrière door de verhoging van de pensioenrichtleeftijd van 56 naar 58.

7 WN pensioenpremie

Dit staat voor werknemer pensioenpremie. Dit is de maandelijkse deelnemersbijdrage die u betaalt voor deelname aan de basispensioenregeling. Dit is 14% van uw bruto maandsalaris.

8 Aanvullend IP vliegers

Dit is de vrijwillige premie die deeltijdvliegers betalen, tenzij u hiervan hebt afgezien. Het aanvullend invaliditeitspensioen vult de achteruitgang van het verzekerde invaliditeitspensioen aan omdat u minder bent gaan werken.

9 Levenslooptegeling

Dit is het bedrag dat u in de levenslooptegeling stort als u daar aan deelneemt.

10 Inhouding netto pensioen

Dit is de premie die u betaalt als u deelneemt aan de netto pensioenregeling.

► Netto pensioenregeling

Om de versobering van de pensioenopbouw deels te compenseren is er een netto pensioenregeling ontwikkeld. Met deze regeling kunt u toch zorgen voor pensioenopbouw boven uw salaris van € 101.519 (niveau 2016 fulltime). Voor deelname aan de netto pensioenregeling betaalt u premie en zijn verschillende inhoudingen op het netto pensioen mogelijk zijn. Namelijk:

- Inhouding op basis van de pensioenpremietolagen. Dit is dan het saldo van pensioenpremietolagen 1 en 2 minus de verlaging op de pensioenpremietolagen. Dat saldo wordt vermenigvuldigd met 0,48 om dit bedrag netto te maken. En dan verhoogd met uitvoeringskosten.
- Inhouding op basis van de fiscaal maximale premie (verhoogd met uitvoeringskosten) als u hiervoor gekozen hebt. Deze premie is hoger en is gebaseerd op een leeftijdsafhankelijk percentage van de grondslag. Dit is uw pensioengevend loon boven de € 101.519,- gedeeld door twaalf. In juli en oktober is deze inleg hoger doordat de carrière compensatie dan meetelt. Dit is de compensatie in verband met de stagnatie in uw carrière door de verhoging van de pensioenrichtleeftijd van 56 naar 58. De carrière compensatie wordt in 2016 tot en met 2019 tweemaal per jaar uitgekeerd (juli en oktober). Op uw salarisstroom wordt de carrière compensatie aangegeven met de post 'compensatieregeling'.

Levensloop

Per 1 januari 2006 was het wettelijk niet meer toegestaan een overbruggingspensioen op te bouwen. Voor de vliegers betekende dit dat er een groot financieel gat te overbruggen was tussen de pensioenrichtleeftijd van destijds 56 jaar en de AOW-leeftijd van destijds 65 jaar. De premie die hierdoor vrijviel wordt sinds die tijd uitgekeerd via uw salaris en heet werkgeversbijdrage levensloop, omdat destijds de levensloopregeling door de overheid geïntroduceerd werd. In 2007 is een apart fonds opgericht, Blue Sky Eagle Fund, waarmee een levensloopregeling voor vliegers werd aangeboden. Levensloop werd onder meer gebruikt om vervroegd met pensioen te gaan. De overheid heeft bepaald dat vanaf 2012 geen nieuwe deelname aan levensloop mogelijk is. Voor deelnemers die al meededen aan levensloop geldt een overgangsregeling waardoor de levensloopregeling loopt tot

1 januari 2022. Doet u nog mee aan levensloop? Dan kunt u de hoogte van uw maandelijkse storting binnen bepaalde grenzen aan KLM doorgeven. KLM houdt de storting dan in (op salarisstroom levensloopregeling) en stort de inhouding op de individuele levenslooptrekening bij het Blue Sky Eagle Fund. Het totale beheerd vermogen in levensloop bedraagt bijna 90 miljoen euro.

Uw toelagen gebruiken voor aanvullende voorzieningen

Uw premietolagen zijn bestemd voor de opbouw van een oudedagsvoorziening voor u zelf of een voorziening voor uw nabestaanden mocht u komen te overlijden. Het staat u echter vrij deze toelagen te gebruiken voor andere doeleinden. Houdt u daarbij rekening mee dat uw pensioen lager wordt, terwijl u aan een hoger besteedbaar inkomen gewend bent geraakt.

U hebt verschillende mogelijkheden om uw toelagen te gebruiken om uw oudedagsvoorziening aan te vullen.

- U kunt via het pensioenfonds deelnemen aan de netto pensioenregeling. Meer informatie over deze pensioenregeling vindt u op www.klmvliegendfonds.nl en op pagina 15.
- U kunt ervoor kiezen ook deel te nemen aan vermogensopbouw via Blue Sky Eagle Fund. Naast de levensloopregeling is het sinds 2015 ook mogelijk om vermogensopbouw bij Blue Sky Eagle Fund onder te brengen. Het beheerd vermogen bedraagt circa 12 miljoen euro. De vermogensopbouw volgt dezelfde beleggingsprofielen als levensloop. U kunt zelf een keuze maken van zeer defensief tot zeer offensieve beleggingsprofielen. Meer informatie over Blue Sky Eagle Fund is te vinden op www.blueskyeaglefund.nl.
- U kunt er ook voor kiezen uw toelagen te gebruiken om via andere kanalen, bijvoorbeeld een lijfrente bij een verzekeraar, te zorgen voor een goede oudedagsvoorziening. Wij vinden het belangrijk dat u zichzelf goed informeert en bewuste keuzes maakt. Hebt u vragen over de pensioenregelingen? Dan kunt u uiteraard contact met ons opnemen. Wilt u meer advies over welke keuze voor u de beste is? Neem dan contact op met uw financieel adviseur. ●

LOU VAN MUNSTER NU ÉCHT MET PENSIOEN DAG LOU!

'Ik ga nu andere leuke dingen doen'

Precies negen jaar was Lou van Munster één van de vaste gezichten van het bestuur van Pensioenfonds Vliegend Personeel KLM. Op 30 september 2016 vond hij het tijd om écht met pensioen te gaan. 'Aanvankelijk hadden gepensioneerden geen zetel in het bestuur, maar een wijziging in de Pensioenwet maakte dat op een zeker moment mogelijk. In juni 2007 was er een peiling bij de achterban en 80% van de respondenten gaf toen aan dat het een goede zaak zou zijn om gepensioneerden zitting te laten nemen in het bestuur van ons pensioenfonds. Toen kwamen ze ook bij mij terecht', zo steekt Lou van wal.

Zes centimeter papier

Door zijn rol in de pensioencommissie van VNV van 1976 tot 1986 was Lou al bekend met de pensioenmaterie. 'Ik vind het hele pensioenterrein ontzettend boeiend. Daarvan hebben arbeidsongeschiktheid, beleggingen en communicatie mijn speciale aandacht. Toen mij indertijd werd verteld dat een bestuursfunctie gemiddeld een half dagje per week tijd zou kosten, heb ik me laten overhalen', lacht Lou. Het bestuurswerk kost vandaag de dag veel meer tijd, vaak zo'n drie dagen per week. 'Ik heb het altijd met heel veel enthousiasme gedaan. Maar het is tijd om na zoveel jaren jong bloed de ruimte te geven. Ik ga nu andere leuke dingen doen. En zo langzamerhand werd het me te gek qua tijd. Ze zeggen weleens dat je moet stoppen op je hoogtepunt, toch? Ik ben gestopt op het hoogtepunt van het aantal vergaderstukken: 82 stukken in één vergadering. Wel zes centimeter papier.'

De volgende generatie gepensioneerden

Aan de Pensioen-in-Zicht-dagen houdt Lou mooie herinneringen over: 'Ik heb elke editie de laatste negen jaar bijgewoond. Dat vond ik altijd heel leuk, mede door de vele bekenden onder de aanwezigen. Een paar jaar geleden trof ik daar een collega die zijn allereerste vlucht bij KLM maakte met mij als route-instructeur. En nu ging hij ook al met pensioen, een bijzonder moment.'

Geen geraniums

Vindt Lou het nu tijd om achter de geraniums te gaan zitten? 'Haha, geraniums hebben we genoeg, aan vier gevels zelfs, maar die verzorgt mijn vrouw! En ik ga er zeker niet achter zitten. Ik ga in het voorjaar meer tijd besteden aan zweefvliegen. En fietsen! In september hebben mijn vrouw en ik de Zuiderzee-route gefietst en dat smaakt absoluut naar meer.' ●

• PENSIOEN ONTVANGEN • PENSIOEN BIJ SCHEIDING • BIJNA MET PENSIOEN • DEELTIJD WERKEN • NON-ACTIVITEIT • ARBEIDSONGESCHIKTHEID EN PENSIOEN • IN DIENST • PENSIOEN VOOR UW NABESTAANDEN • UIT DIENST • PENSIOEN BIJ TROUWEN OF SAMENWONEN •

'KAN IK STRAKS NOG WEL VLIEGEN?'

'Mijn vrouw zei: "je ziet er raar uit". En zo voelde ik me ook.' Raymond Bosselaar kreeg een herseninfarct. Hij vertelt aan Focus wat er is gebeurd en welke rol het pensioen nu speelt.

Arbeidsongeschiktheid en pensioen

Raymond Bosselaar is 48 jaar, getrouwd en vader van een zoon (15) en een dochter (12). Sinds 1995 werkte hij bij KLM, de laatste jaren als gezagvoerder Boeing 737. Raymond: 'Ik was in 2014 een paar maanden thuis met burnout-klachten. De dag dat ik weer kon en mocht beginnen met werken voelde ik me heel moe. Ik liep de trap op om even te gaan liggen en merkte dat ik mijn voet nauwelijks opgetild kreeg. Eenmaal op bed kreeg ik een gek gevoel aan mijn linkerhand. Ik zag alle signalen echt wel, maar geloofde het niet en vond dat ik niet moest zeuren. Toen ik later beneden kwam zei mijn vrouw "je ziet er raar uit". En zo voelde ik me ook. We hebben de dokter gebeld. Ik werd opgehaald door een ambulance en die nacht kreeg ik in het ziekenhuis een herseninfarct.'

Extreme vermoeidheid

Vier dagen lang verbleef Raymond op de stroke-afdeling in het ziekenhuis, waar hij probeerde zo snel mogelijk weer alles zelf te doen. 'De manier waarop ik hieruit zou komen zag er heel positief uit. Inmiddels heb ik qua beweging alle functies terug. Maar ik ben wel extreem vermoeid. Vroeger moest je van een feestje één dag bijkomen. Nu heb ik daar echt een

week voor nodig. Soms kom ik de dag heel moeilijk door en vind ik het erg lastig om toe te geven aan die vermoeidheid. Ik wil ook graag een goede vader en een leuke man zijn.'

Kan ik nog wel werken?

Raymond vervolgt: 'In de periode na het ziekenhuis ben ik gestart met revalideren. Dat ging goed, maar er kwam een moment dat er geen winst meer te behalen viel. En toen kwamen de vragen: kan ik straks nog wel vliegen? Kom ik überhaupt nog wel aan het werk?'

De regeling van Pensioenfonds Vliegend Personeel KLM biedt meerdere opties bij arbeidsongeschiktheid. Eén daarvan is dat als iemand niet meer in staat is te vliegen, hij of zij een deel van het oude salaris krijgt uitgekeerd in de vorm van invaliditeitspensioen. In veel andere functies is het vaak mogelijk in deeltijd te werken als iemand gedeeltelijk arbeidsongeschikt is verklaard. Maar als vlieger kan dat niet. Daarom voorziet het pensioenfonds in deze regeling. Daarnaast wordt de pensioenopbouw premievrij voortgezet tot aan de pensioenleeftijd.

'Ik ben blij dat ons pensioen zo goed geregeld is'

► Spanning voor de UWV-arts

'Ik ben zelf niet zo thuis in financiën en mijn pensioen. Een goede vriend van me is financieel adviseur, hij helpt me altijd bij mijn financiële zaken. We hebben samen wel eens de pensioenplanner bezocht en hij beantwoordt mijn vragen altijd haarfijn. Hij vertelde me dat we een goede pensioenregeling hebben. Tijdens mijn revalidatie vond ik dat ineens een hele zorg minder. Ik ontvang nu invaliditeitspensioen. Natuurlijk moet ik financieel een stap terugdoen en kan ik niet meer groeien qua salaris. Maar al met al is het echt goed geregeld.'

CHECKLIST: WAAR MOET U REKENING MEE HOUDEN ALS U ARBEIDSONGESCHIKT RAAKT?

- Bent u korter dan twee jaar ziek? Dan verandert er nog niets voor uw pensioen. U blijft salaris ontvangen.
- Vanaf uw derde ziektejaar ontvangt u invaliditeitspensioen. De hoogte hiervan verschilt per persoon. Op de pensioenplanner op www.klmvliegendfonds.nl ziet u wat u krijgt.
- Werkt u in deeltijd op het moment dat u arbeidsongeschikt raakt? Dan ontvangt u wellicht een aanvullend invaliditeitspensioen, tenzij u zich daarvoor hebt afgemeld.
- Gaat u invaliditeitspensioen ontvangen? Dan nodigen wij u uit voor een gesprek bij het pensioenfonds. Zo kunt u alles vragen over uw pensioensituatie.
- Het pensioenfonds vraagt u bij aanvang en tijdens uw arbeidsongeschiktheid mee te werken aan een geneeskundig onderzoek. Meer hierover leest u op www.klmvliegendfonds.nl.
- Als een verandering in uw situatie invloed heeft op uw pensioen informeren wij u altijd!

'Ik wil ook graag een goede vader en een leuke man zijn'

Het UWV (Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen) beoordeelt in Nederland in welke mate iemand arbeidsongeschikt is, en of dit duurzaam of niet duurzaam is. In het laatste geval bestaat er nog een kans op herstel. Raymond kreeg te horen dat hij niet duurzaam arbeidsongeschikt is voor 80 tot 100%. Raymond: 'Na twee ziektejaren moest ik naar de UWV-arts. Die staan niet als erg prettig bekend, maar dat viel me alles mee. Ik moest er wel voor naar Haarlem, wat niet erg handig is voor iemand die in Oldenzaal woont en niet mag autorijden. Maar de arts was een heel lieve vrouw. Haar oprechtheid voelde meteen goed. Vervolgens moest ik naar een arbeidsdeskundige, die meer onderzoekend was. Het oordeel volgde een week of drie later via de post. Het UWV houdt in de gaten of ik toch nog kan gaan werken als de vermoeidheid minder wordt. Dan zal mijn WGA-uitkering ook minder worden. Het KLM-pensioen vult dat dan gelukkig aan.'

Houd vertrouwen

Vorige week vloog Raymond met een vriend mee naar San Francisco. Tijdens de vlucht trof hij oud-collega's met wie hij ook wel eens gevlogen had. 'Ze wisten niet wat er gebeurd was de afgelopen jaren. Het leuke aan ons werk is dat je veel mensen ontmoet, iedere vlucht opnieuw. Maar het nadeel is dat niemand het weet als je ziek bent. Dat zette hen wel aan het denken. Ik ben blij dat ons pensioen zo goed geregeld is. Je hoeft er eigenlijk pas aan te denken als het zover is.' ●

ONTWIKKELINGEN IN DE NETTO PENSIOENREGELING

Per 1 januari 2015 voerde de overheid in dat pensioenopbouw in Nederland alleen nog maar kan plaatsvinden tot een pensioengevend salaris van € 100.000,- (inmiddels €101.519,- fulltime). Voor vliegers betekende dit een behoorlijke versobering van de pensioenopbouw. Om u hierin tegemoet te komen ontwikkelde het pensioenfonds een netto pensioenregeling voor pensioenopbouw boven het genoemde grensbedrag. De afgelopen periode heeft het pensioenfonds veel werk verzet in het verbeteren van deze netto pensioenregeling. Daarbij is geluisterd naar de reacties van deelnemers toen deze regeling in 2015 werd geïntroduceerd. In dit artikel nemen wij u graag mee in de plannen die er zijn om de netto regeling verder te ontwikkelen.

VERBETERING 1:

Vanaf 2017 netto pensioen inkopen bij het fonds

Nu nog wordt op uw pensioen-datum met het gehele netto kapitaal dat u opbouwt in deze regeling een vaste netto pensioen-uitkering ingekocht bij een verzekeraar van uw keuze. Voordeel hiervan is dat u precies weet welk bedrag u jaarlijks aan pensioen gaat ontvangen. Een nadeel is dat

de hoogte van uw netto pensioen afhankelijk is van de rentestand op het moment dat uw pensioen wordt ingekocht. In verband met de lage rentestand van de laatste jaren kan dat in de praktijk ongunstig uitpakken. In de loop van 2017 kunt u ook bij uw eigen pensioenfonds een netto pensioeninkomen inkopen, de zogenaamde variabele uitkering. Hierbij koopt u op uw pensioen-datum met een deel van het opgebouwde kapitaal de variabele

uitkering. Het resterende deel van het kapitaal blijft het pensioenfonds voor u beleggen.

De variabele uitkering heeft twee kenmerken:

- een dalend karakter. De hoogte van de uitkering daalt jaarlijks (per 1 juli) met in ieder geval 1%. Dit sluit aan bij de basisregeling waarin doorgaans gekozen wordt voor eerst een hogere uitkering en vervolgens een lagere uitkering (hoog/laag).

1

Inkoop bij het fonds mogelijk

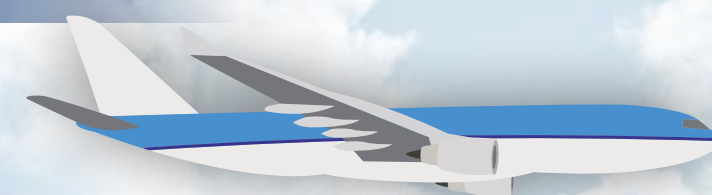
2

meer keuzevrijheid beleggingen

3

hoger nabestaandenpensioen

- jaarlijkse aanpassing (op 1 juli). De hoogte van de uitkering wordt aangepast aan het financiële resultaat, o.a. het behaalde beleggingsrendement, dat in het afgelopen jaar binnen de netto pensioenregeling is behaald. Dat resultaat kan positief en negatief zijn en wordt uitgesmeerd over een periode van drie jaar om al te grote schokken in uw uitkering te voorkomen.

Het voordeel van de variabele uitkering is dat:

- niet al het kapitaal in één keer gebruikt wordt voor een vaste uitkering. De hoogte van uw netto pensioen is minder afhankelijk van de rentestand op één moment.
- het beleggen kan leiden tot een hoger beleggingsrendement en daarmee tot een hogere pensioen-uitkering.

Daartegenover staat uiteraard een hoger beleggingsrisico voor u als deelnemer. Dat risico wordt beperkt doordat collectief belegd wordt waardoor beleggingsresultaten gedeeld worden. Daarnaast hebt u minder zekerheid over de hoogte van uw uitkering.

Uw keuze bij de variabele uitkering

U kunt kiezen voor een variabel netto ouderdomspensioen óf een variabel netto nabestaandenpensioen in de verhouding 100:70. In beide gevallen is er standaard een wezenpensioen verzekerd. Dit wezenpensioen is altijd een vaste (gelijkblijvende) uitkering.

Uw keuze 10 jaar voor pensioendatum

Het pensioenfonds is van plan alleen een variabele uitkering bij het pensioenfonds mogelijk te maken. Wilt u een vaste uitkering? Dan kunt u naar een verzekeraar naar keuze. Ongeveer 10 jaar voor uw pensioenrichtleeftijd ontvangt u van ons bericht. Wij vragen u dan een voorlopige keuze te maken tussen een vaste of variabele uitkering. Deze keuze is van invloed op de manier waarop de komende 10 jaar tot aan pensioendatum voor u wordt belegd.

Neemt u deel aan de netto pensioenregeling en gaat u binnen 10 jaar met pensioen? Dan komt u in aanmerking voor een overgangsregeling. U ontvangt hierover bericht.

VERBETERING 2:

U krijgt meer keuzevrijheid bij de beleggingen

Het pensioenfonds heeft de mogelijkheid onderzocht voor meer beleggingsvrijheid in de opbouwfase voor u als deelnemer aan de netto pensioenregeling. Naar verwachting kunt u in het 2e kwartaal van 2017 in de netto pensioenregeling kiezen uit drie beleggingsprofielen. Naast het standaardprofiel kunt u kiezen voor een meer defensief of een meer offensief profiel. Een offensief profiel betekent dat de risico's en het rendement naar verwachting hoger zijn. Voor een defensief profiel geldt het omgekeerde, naar verwachting lagere risico's maar ook een lager rendement. U zit niet vast aan een bepaald profiel. U kunt uw beleggingsprofiel desgewenst maandelijks, tegen bepaalde kosten, aanpassen. Kiest u niet voor het standaard beleggingsprofiel, maar voor een meer offensief of meer defensief profiel? Dan is het pensioenfonds wettelijk verplicht de risico's voor u in kaart te brengen en u daarover te informeren. Om uw risicoprofiel vast te stellen vragen

wij u dan om een vragenlijst in te vullen. Meer informatie hierover ontvangt u automatisch op een later moment.

VERBETERING 3:

Uw nabestaandenpensioen hoger door uw netto kapitaal

Het bestuur heeft opnieuw gekeken naar de besteding van het opgebouwde kapitaal dat vrijvalt bij overlijden. Voortaan wordt eerst gekeken of het netto pensioenkapitaal binnen wettelijke grenzen kan worden aangewend voor de verhoging van het netto nabestaandenpensioen tot het fiscaal maximale niveau. Het kapitaal dat daarna nog overblijft, gebruikt het pensioenfonds zoals gebruikelijk voor de indexering van de ingegane netto nabestaandenpensioenen of om de premie voor de netto overlijdensrisicodekking te verlagen. ●

De netto regeling wordt als volgt uitgebreid:

- Inkoop van een variabele uitkering op pensioendatum bij het pensioenfonds
- In de opbouwfase kunt u kiezen voor verschillende beleggingsprofielen
- Het netto kapitaal dat vrijvalt bij overlijden wordt eerst gebruikt om het netto nabestaandenpensioen op te hogen tot het fiscaal maximum

Meer inzicht in uw netto pensioen?

Bezoek de pensioenplanner voor inzicht in uw opgebouwde kapitaal en uw premie en dekkingen. Ook de netto pensioenplanner blijft in ontwikkeling. Nieuw is de periode rapportage voor meer inzicht in uw rendement, waarde van uw beleggingen en belegde premies in een door uw gekozen periode.

Meer informatie?

Meer informatie over de ontwikkelingen in de netto pensioenregeling ontvangt u in januari 2017.

In de afgelopen maanden heeft het pensioenfonds haar 'investment beliefs' geformuleerd. Enerzijds kwam dit voort uit een behoefte van het bestuur om een set met principes vast te leggen. De Nederlandsche Bank, één van de toezichthouders op het pensioenfonds, heeft anderzijds ook meer aandacht voor de achterliggende gedachten van beleggingskeuzes van pensioenfonds. Bestuurslid Bert Oudshoorn en ex-bestuurslid Lou van Munster vatten samen wat investment beliefs betekenen voor het fonds.

BELEGGENGSKEUZES MAKEN WIJ VANUIT ONZE OVERTUIGINGEN

'We beheren als pensioenfonds een groot vermogen. Het is onze taak om op een zorgvuldige wijze dit vermogen te laten renderen. Aandacht voor de manier waarop we beleggen is dan ook noodzaak. Beleggen doe je niet zomaar, daar zit een gedegen beleid en visie achter. Met de formulering van een aantal principes zetten we de uitgangspunten van ons beleggingsbeleid neer', aldus Lou. 'Het bepalen van deze investment beliefs heeft ons nog meer laten nadenken over wat wij als fonds echt belangrijk vinden bij beleggen', vult Bert aan. 'Om de pensioenen nu en in de toekomst te kunnen blijven betalen is het behalen van rendement van wezenlijk belang.'

Wat zijn de investment beliefs?

Lou: 'Wij hebben 13 beliefs geformuleerd die ons richting geven bij het maken van beleggingskeuzes. Het is eigenlijk het fundament van ons beleggingsbeleid. Eén van onze principes is bijvoorbeeld dat we de verdeling van de beleggingen over de verschil-

lende beleggingscategorieën een van de belangrijkste keuzes in het beleggingsproces vinden. Ook wel Strategisch Asset Management genoemd. Hierbij gaat het om de keuze hoeveel te beleggen in aandelen, vastrentende waarden en onroerend goed. Vanuit dat vertrekpunt worden overige beslissingen genomen. Zoals in welke regio's in de wereld willen we beleggen.'

'We hebben veel aandacht voor risico-management', gaat Bert verder.

'Beleggen en voldoende rendement maken zonder risico's is ondenkbaar. Zo hebben we in onze principes opgenomen dat we risicovollere beleggingen niet uitsluiten. Een pensioenfonds belegt namelijk met een lange termijn horizon. In dat kader stellen we wel als eis dat die beleggingsrisico's op de lange termijn worden beloond. Risico-beheersing is hierbij een belangrijk aspect. Aan beleggen met geleend geld stellen we strikte voorwaarden en risico's die we zelf kunnen dragen zullen we niet afdekken. Dit in verband met de hoge kosten die hiermee gepaard gaan.

Bert Oudshoorn

Lou van Munster

We beleggen ook alleen in zaken die een toegevoegde waarde hebben in de reële economie.'

Hoe helpen de beliefs het bestuur?

Lou: 'De beliefs dienen als een soort kompas. Voldoen de keuzes die we (willen) maken aan onze uitgangspunten? De beliefs geven ons ook richting bij het bepalen van de prioriteiten. Is een bepaalde keuze een keuze waar wij op basis van onze principes veel aandacht aan willen geven? Of vinden wij deze keuze minder belangrijk? Samengevat maken de beliefs het ons makkelijker om beleggingsvraagstukken te behandelen. Ook fungeren de

beliefs als onze basisuitgangspunten naar de uitvoeringsorganisatie en de externe vermogensbeheerders.'

Bert geeft een voorbeeld. 'We hebben met elkaar vastgesteld dat wij als bestuur bereid zijn tijd te steken in beleggingskeuzes. Wij zeggen dat we meer complexe beleggingen niet uitsluiten simpelweg omdat ze complex zijn. We stellen aan dergelijke beleggingen wel hogere rendementseisen, zoals bijvoorbeeld bij Private Equity.' 'Dat hoort misschien ook wel bij ons vliegers, we hebben nu eenmaal een voorliefde voor 'complexe' materie', grapt Lou.

Evalueren en bijsturen

'De beliefs zijn niet in beton gegoten', gaat Lou verder. 'Aan de hand van rapportages evalueren we of de beliefs nog passend zijn in de tijd. Ontwikkelingen op de financiële markten houden ons als bestuur scherp. Vinden we dat de tijd vraagt om herziene uitgangspunten? Dan zijn we vrij en flexibel om onze beliefs aan te passen.' ●

De dertien investment beliefs van het Vliegend Fonds

1. Het fonds neemt beleggingsrisico omdat dit nodig is voor de realisatie van een welvaartsvast pensioen. Het nemen van beleggingsrisico wordt op de lange termijn beloond.
2. De waarde van de beleggingen fluctueert, maar het rendement tendeert op lange termijn naar een gemiddelde.
3. De strategische assetallocatie is de belangrijkste keuze in het beleggingsproces. Het fonds belegt niet in afgeleide producten voor rendementsdoeleinden.
4. Het is onder andere voor diversificatie belangrijk te doorgronden waarin je belegt.
5. Inspelen op kortetermijnbewegingen door met een tactische allocatie af te wijken van de strategische assetallocatie heeft zin, waarbij het rendement continu kritisch wordt beoordeeld.
6. Het fonds geeft aan de uitvoerder duidelijke richtlijnen mee voor de gewenste uitvoering van het beleggingsbeleid.
7. Het verwachte rendement in relatie tot de risico's is belangrijker dan de kosten van een beleggingskeuze.
8. Het fonds integreert economische, sociale en bestuurlijke factoren ("ESG") in het beleggingsbeleid, wanneer dit bijdraagt aan het behalen van de langetermijn doelstelling.
9. Risico's onderkennen is integraal onderdeel van een goed beleggingsproces.
10. Als het fonds een risico zelf kan dragen, dan hoeft zij het niet af te dekken of te verzekeren.
11. Het fonds beperkt risico's door het gebruik van leverage* te minimaliseren.
12. Complexere beleggingen worden niet op voorhand uitgesloten. Uitlegbaarheid en beheersbaarheid is daarbij cruciaal.
13. Inzicht in de portefeuille en een heldere verantwoording van beslissingen hierover draagt bij aan vertrouwen van deelnemers.

*leverage staat voor beleggen met geleend geld.

WANNEER KIJKT U **ZEKER EVEN** NAAR UW PENSIOEN?

... als u gaat trouwen, samenwonen, scheiden
... deeltijd gaat werken, bij non-activiteit
... als u in dienst komt, uit dienst gaat

GA DAN NAAR www.klmvliegendfonds.nl
NWSalert via www.klmvliegendfonds.nl
Of raadpleeg **de Pensioenplanner**
voor uw persoonlijke pensioensituatie

COLOFON

Focus verschijnt driemaal per jaar en wordt verstuurd aan deelnemers en pensioengerechtigden van Pensioenfonds Vliegend Personeel KLM.

Redactie Blue Sky Group B.V., Amstelveen

Redactieadres Redactie Focus, Postbus 123, 1180 AC Amstelveen **E** focus@klmvliegendfonds.nl

Tekst Blue Sky Group B.V., Amstelveen

Art direction, ontwerp en opmaak FRISSEWIND in communicatie en design, Amsterdam

Fotografie Don Wijns, Shoots by Laura, Amsterdam e.a.

Druk Drukkerij Aeroprint, Ouderkerk aan de Amstel

CONTACT

E pensioenservice@klmvliegendfonds.nl

T 020 426 62 20

WWW.KLMVLIEGENDFONDS.NL